

MAVZU TANALARNING O'SISH ULG'AYSH DINAMIKASI

*Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti, Toshkent filiali asistenti **Sharofuddin Elmurotov***

*Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti, Toshkent filiali dotsenti **Shaymurodov Nurmomot***

Anotatsiya

O'sish va rivojlanishni tavsiflovchi asosiy ko'rsatkich qishloq xo'jalik hayvonlarining tirik vaznini o'zgarishi va o'sishi intensivligidadir. Hayvonlarning o'sishi turli xil usullar bilan hisobga olinadi. Lekin eng ko'p foydalanadigan usul hayvonlarning tanasining vaznining o'zgarishlarni tizimli tarozida tortish orqali hisobga olishdir. Bu usulda hayvonning o'sish tezligini aniqlash uchun eng ko'p foydalanidigan va aniq usuldir.

Kalit so'zlar : Qoramol, rivojlanish, o'sishi, hayvon, tanasining vazni, oqsillar, yog', proteinlar, fermentlar

Anotation

The main indicator that characterizes growth and development is in the intensity of changes and growth of living weight of agricultural animals. Animal growth is taken into account in different ways. But the most used method is to take into account the changes in the weight of the animal's body by weighing it on a systemic scale. This method is the most used and accurate method for determining the growth rate of an animal.

Keywords: Cattle, Development, Growth, animal, body weight, proteins, fat, proteins, enzymes

O'sish va rivojlanishni tavsiflovchi asosiy ko'rsatkich qishloq xo'jalik hayvonlarining tirik vaznini o'zgarishi va o'sishi intensivligidadir. Hayvonlarning

o'sishi turli xil usullar bilan hisobga olinadi. Lekin eng ko'p foydalanadigan usul hayvonlarning tanasining vaznining o'zgarishlarni tizimli tarozida tortish orqali hisobga olishdir. Bu usulda hayvonning o'sish tezligini aniqlash uchun eng ko'p foydalanidigan va aniq usuldir.

Hayvonlarning o'sishi biologik xususiyatlariga muskullarning shakllanishi, biriktiruvchi, yog' va suyak to'qimalarining shakllanishi mujamasidir. Xo'jaliklarga iqtisodiy jihatdan foydali belgilarda bu hayvonlarni mutlaq va nisbiy o'sish sur'ati bo'lib, hayvonlarni tez o'sishi, o'sish uchun kam ozuqa sarfi shu bilan birgalikda tana indekslarining proporsional shakllanishi bilan ifodalanadi.

Odatda xayvonlarning o'zgaruvchan qiymat bo'lib, tananing mutlaq o'sish og'irligi, postembrionik davrda yaxshi tashqi sharoit ostida, ko'p yoki kam vaqt davom yetilishi mumkin va bir xil darajada bo'ladilar. Muayyan vaqt oralig'ida tortish orqali tana vaznining mutlaq o'sishi yoki mutlaq o'sish sur'ati ma'lumotlarning farqi bilan belgilanadi.

Hayvonlarni o'sish va rivojlanishini o'rganish embrional va postembrional o'rganaladi. Bunda poseembrional davrdagi o'sish ulg'ayshi o'rganishda ularni tug'ilgandagi trik vazni, 3, 6, 9, 12, qochish yoshi va brinchi tug'ish yoshidagi vaznlari aniqlanib o'rganaladi. Bunda mutlaq o'sish va kunlik o'sish suratlari o'rganaladi.

Bizning tajribamizga, hayvonlar ertalab ozuqlantirish va sug'orish oldin alohida tortilganlar. O'tkazilgan tortish asosida, ularning o'sishi va rivojlanishidagi farqlar aniqlandi. Tortishda tarozidan foydalandi bunda hayvonlarni tortishda stres holatlarini oldini olish maqsadida cho'ponlar yordamida amalga oshirildi. Va har bir tajribidagi hayvonlar ko'rsatkichlar yozib borildi.

Gruhlar	Bosh soni	O'sish davlari oy hisobida					
		Tug'ulg anda	3	6	9	12	Brinchi qochgandagi t/v kg
14	12	42,6± 2,6	110,1± 6,4	183,0± 14,5	259,5± 17,6	334,0± 15,9	412,5± 15,9
16	12	41,3± 1,2	105,2± 4,7	179,0± 15,5	252,8± 10,4	326,6± 12,2	425,0± 15,1
17	12	42,3± 4,3	105,3± 8,8	176,4± 13,4	248,4± 10,9	320,4± 16,9	464,4± 13,2

Tajribamizdagi tanlangan buzoqlar tug'ulgandagi tirik vaznlari deyarli bir birlaridan farq qilmadilar bunda 42.6;41.3;42.3 kg bo'ldilar. Kurinib turibdiki oralaridagi farq 1.6;0.3 kg farq qildilar. 3 oyligida 1 guruhda o'rchacha 110.1 kg , 105.2kg , 105.3kg , 6 oyligida 183.0 kg ;179,0 kg; 176.4kg 9 oyligida 259.5kg; 252.8kg;248.4kg , 12 oyligida 336.0kg ; 326,6kg ; 320.4kg va birinchi qochgan vaqtida brinchi guruhda 412.5kg , ikkinchi guruhda 425.0 kg va uchinchi guruhda 464.4 kg buldilar.

Buqa liniyalari bo'yicha o'sishi quydagi jadvalda keltirgan.

Gruhlar	Bosh soni	O'sish davlari oy hisobida					

		Tug'ul ganda	3	6	9	12	Brinchi qochgandagi t/v kg
Vis Aydal 933122	15	42,6± 2,6	109,1± 6,4	181,5± 14,5	255,7±	328,4±	437,7±
Siling Treydjun Rokid 252803	15	41,3± 1,2	104,4± 4,7	177,6± 15,5	251,3±	325,6±	430,2±
Iki guruh o'rtachasi	30	42,05 ± 4,3	106,8± 8,8	179,55 ± 13,4	253,5±	327±	433,95±

Tajribamizdagi tanlangan buzoqlar tug'ulgandagi tirik vaznlari deyarli bir birlaridan farq qilmadilar bunda 42,6;41,5;42,05 kg bo'ldilar. Kurinib turibdiki buqa liniyalari oralaridagi farq Vis Aydal 933122buqa liniyasi, Siling Treydjun Rokid 252803buqa liniyasiga nisbatan 1,5 kg farq qildi va jami tajribadagi mollar nisbatida 0,55; - 0.56 tashkil qildi va 3 oyligida 1 guruhda o'rchacha 109,1 kg va 104,4kg, ikki guruh o'rtachasi 106,8kg, 6 oyligida 1 guruhda o'rchacha 181,5 kg va 177,6 kg, ikki guruh o'rtachasi 179.55kg 9 oyligida 255,7kg va 251,3kg ikki guruh o'rtachasi 253,5 kg, 12 oyligida 328,4 kg va 325,6kg, ikki guruh o'rtachasi 327 kg va birinchi qochgan vaqtida brinchi guruhda 437,7kg, ikkinchi guruhda 430,2 kg va ikki guruh o'rtachasi 433,95 kg bo'ldi.

Qishloq xo'jaligi hayvonlarini o'sishi ontogenez davrida hayvonlarni davlar oraliq'ida o'sishini xisobga olib borish bu muloq o'sish deyiladi va chorvachilik amaliyotida qo'lab boriladi. Bunda ushbu formula yordamida aniqladi $A = (W1 -$

W0)/t, A- mutloq o'sish, W1- oxirgi o'lchangan davrdagi vazn kg, W0- daslabki davrdagi vazn kg.

Tajribidagi mollarni mutloq o'sishini xam hisoblaganimizda guruhlar orasidagi farq sezilarli darajada farq qilmadidilar bunda har uch oydagi olingan natijalar hisoblab chiqdik.

Tajribadagi tanalarning mutloq o'sish ko'rsatkichlari. Jadval

Osish davlari oy hisobida	Gruhlar					
	14		16		17	
	Tirik vazni	Mutloq o'sishi	Tirik vazni	Mutloq o'sishi	Tirik vazni	Mutloq o'sishi
Tug'ulgan da	42,6± 2,6		41,3± 1,2		42,3± 4,3	
3	110,1± 6,4	67.5±2, 4	105,2± 4,7	63.9±2, 9	105,3± 8,8	63,0±2,3
6	183,0± 14,5	72.9±2, 8	179,0± 15,5	73.8±2, 7	176,4± 13,4	71,1±1.9
9	259,5± 17,6	76.5±2, 5	252,8± 10,4	73,8±2. 6	248,4± 10,9	72±2.2
12	334,0± 15,9	74,5±1, 8	326,6± 12,2	73.8±1. 6	320,4± 16,9	72±2.8

B/ q t/v kg	412,5± 15,9	78,5±1, 6	425,0± 15,1	98.4±3. 4	464,4± 13,2	144±4.2
-------------------	----------------	--------------	----------------	--------------	----------------	---------

Jadvaldan ko‘rinib turibdiki tajribidagi brinchi guruh tug‘ulgandan 3 oyligigachat 67.5 kg, 2 tajriba guruxida 63.9 kg va 3 tajriba guruhida 63,0 kg bo‘lgan. 3 oyligidan 6 oyligigacha 1 tajriba guruxi 72.9 kg , 2 tajriba guruhi 73.8 kg va 3 tajriba guruhi 71.1 kg teng bo‘ldi. 6 oyligidan 9 oyligigacha bo‘lgan davrda 1 tajriba guruxi 76.5 kg, 2 tajriba guruhida 73.8 kg va 3 tajriba guruhida 72.0 kg teng bo‘ldi. 9 oyligidan 12 oyligigacha bo‘lgan davrda 1 tajriba guruxi 74.5 kg, 2 tajriba guruhida 73.8 kg va 3 tajriba guruhida 72.0 kg teng bo‘ldi. 12 oyligidan birinchi tuqan davrdagi mutloq o‘shishi quydagicha bo‘ldi 1 tajriba guruxi 78,5 kg, 2 tajriba guruhida 98,4 kg va 3 tajriba guruhida 144,.0 kg teng bo‘ldi.

Buqa liniyalari bo‘ycha mutloq o‘shishi quydagi jadvalda keltirgan.

Osish davlari oy hisobida	Gruhlar					
	Vis Aydal 933122		Siling Treydjun Rokid 252803		Iki guruh o‘rtasi	
	Tirik vazni	Mutloq o‘shishi	Tirik vazni	Mutloq o‘shishi	Tirik vazni	Mutloq o‘shishi
Tug’ ulgan da	42,6± 2,6		41,3± 1,2		42,05± 4,3	
3	109,1± 6,4	66,5±2, 5	104,4± 2,7	62,9±2, 9	106,8± 2,6	64,75±2,3

6	181,5± 14,5	72,4±2, 7	177,6± 3,2	73,4±2, 7	179,55± 3,4	72,75±1.9
9	255,7±	74,2±2, 5	251,3±2,9	73,7±2. 6	253,5±2,8	73,95±2.2
12	328,4±4.8	72,7±1, 8	325,6±4,1	74,3±1, 6	327±4,3	73,5±2.8
B/ q t/v kg	437,7±6.2	109.3± 1,6	430,2±2,6	104,6± 3,4	433,95±3,6	106,95±4. 2

Jadvaldan ko‘rinib turibdiki tajribidagi brinchi guruh tug‘ulgandan 3 oyligigachat 66,5 kg, 2 tajriba guruxida 62.9 kg va ikki guruh o‘rtachasi 64,7kg bo‘lgan. 3 oyligidan 6 oyligigacha 1 tajriba guruxi 72,4kg , 2 tajriba guruhi 73,4 kg va ikki guruh o‘rtachasi 72,75 kg teng bo‘ldi. 6 oyligidan 9 oyligigacha bo‘lgan davrda 74,2 kg, 2 tajriba guruhida 73,7 kg va ikki guruh o‘rtachasi 73,95 kg teng bo‘ldi. 9 oyligidan 12 oyligigacha bo‘lgan davrda 72,7 kg, 2 tajriba guruhida 74,3 kg va ikki guruh o‘rtachasi 72.0 kg teng bo‘ldi.

Xulosa qilib aytadigan bulsak yrik zotli sudor qoramollarni to‘g‘ri parvarishlash ularni genetik qobiliyatlarini yuzaga chiqorish imkonini beradi. Shu bilan birgalikda ulardan maxsulot olish mudatini qisqartiradi va poda obotini tez va samarali amalga oshirishga yordam beradi.

Foydalangan adabiyotlar:

1. Sobirov P.S., Kaxarov A.K., Dustqulov S.D. “Chorva mollarini urchitish”. Darslik. Toshkent nashriyoti, 2003 yil.

2. Kaxarov A.K., Narbayeva M.K., Shaptakov E.S., Sermatov A.,
Xushvaqtoy A.A. “Qishloq xo‘jalik hayvonlarini urchitish” O‘quv
qo‘llanma, Samarqand. 2019-yil
3. [www. ziyonet.uz](http://www.ziyonet.uz).
4. [www.veterinariya meditsinasi](http://www.veterinariya.medsinasi)
5. www.va-fermer.ru
6. agroilm.uz